

УКРАЇНА НА ЗЛАМІ ТИСЯЧОЛІТЬ: ІСТОРИЧНІ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ.

УДК 930.2

Полянський О. А.,

к.і.н, професор, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін
Львівського державного університету фізичної культури

НАЦІОНАЛЬНЕ БАЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ ТА ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

У національно-патріотичному вихованні важливу роль відіграють історична наука та дидактика. Про особливості їх функціонування у наш час ми неодноразово писали у своїх дослідженнях [4]. У даній публікації хочемо звернути увагу на необхідність україноцентричного трактування національної історії, потребу її національного бачення і розуміння, тобто абсолютну логічність дивитись на історію України через “українські окуляри”, а не крізь призму п’ятикутної чи шестикутної зірки одноголових чи двоголових орлів.

Історія України як наукова та навчальна дисципліна, сьогодні є полем битви між істориками та політиками [1]. Дійшло до того, що наші східні і західні сусіди вказують як маємо трактувати нашу історію, якими повинні бути національні герої і т.ін. нісенітниця. В цьому контексті, саме історична наука логічно завершує своєрідний понятійний ланцюжок, що розпочинається з історичної пам’яті і традицій, продовжується історичними знаннями та історичною свідомістю і завершується національною свідомістю [2; 3]. По іншому, історичні знання сприяють формуванню історичної пам’яті, на основі якої окремі особистості чи загалом спільнота може відтворювати минуле. Важливу роль при цьому відіграють історичні традиції, які є духовним світоглядним оснащенням народу/нації. Спираючись на історичну пам’ять кристалізується історична свідомість, на базі якої формується національна свідомість. Таким чином, існує прямий зв’язок між історичними знаннями, історичною пам’яттю, історичною свідомістю й національною свідомістю, який полягає у тому, що при їх наявності процес державотворення може бути успішним, а при їх відсутності – навпаки. Маємо на увазі національну державність, а не космополітичні державні утворення.

Нинішня політична, соціально-економічна та духовно-культурна ситуація в Україні є вкрай складною. Неспроможність і небажання політичної еліти України здійснити реформи, в тому числі у сфері науки та освіти, ускладнюється збройною й інформаційною агресією Росії та діяльністю “п’ятої колони” в Україні. Маючи півторатисячолітню історію й тисячолітні державницькі традиції український народ сповна відчув на собі брутальний асиміляторський тиск з боку тих держав, до складу яких входили українські землі. Українців намагалися й намагаються позбавити історичної пам’яті, національних традицій, рідної мови, пісні, зруйнувати нашу національну свідомість, менталітет, відібрати українську церкву, а натомість різними способами агресивно нав’язують чужі цінності, в т.ч. т.зв. “руській мір”. Від прямих фальсифікацій і заборон антиукраїнські сили перейшли до більш витончених методів впливу на суспільство. Нині шовіністично-імперський тиск українофобів поєднується з фарисейською псевдонауковою риторикою про неминучість процесів глобалізації, космополітизму, переваги лібералізму, про поліетнічність і мультикультурність України.

Формально Україна має атрибути незалежної держави, але влада і громадяни живуть наче в паралельних світах, які практично майже ніколи не перетинаються. Україна

окупована чужинецьким інформаційним простором, який не просто дезінформує населення та фальсифікую наше минуле і сучасність, а й руйнує наш український світ, нав'язує суспільству фальшиві цінності та неукраїнські моделі поведінки. По суті, свідомі своєї національної приналежності українці почуваються в Україні як на окупованій території, де зневажається їхня мова, фальсифікується національна історія, зазнає утисків українська церква. В той же час в українському суспільстві, на жаль, немає єдиного розуміння своєї національної історії, немає спільної історичної пам'яті та історичних традицій, спільних національних героїв.

Історія України стала полем битви між проросійськи/прорадянськи налаштованими істориками, яким практично підігрують прозахідні космополіти, ліберально-глобалістської орієнтації, які жонглюють постмодерністською фразеологією про поліетнічність і мультикультурність України, шкідливість етноцентричного, національного бачення історії. Ситуація ускладнюється ще й тим, що колишні історики КПРС, т.зв. наукового комунізму, атеїзму, діамату та істмату волею обставин змушені були перекваліфікуватися у дослідників та викладачів історії України, соціології, релігієзнавства, філософії, але залишилися при цьому здебільшого на старих ідеологічних позиціях. З'явилася також когорта нових "патріотичних" міфотворців, які у своїх працях теж спотворюють український історичний процес. Заняття історією приваблюють дедалі ширші кола аматорів, які вважають своїм "патріотичним обов'язком" не тільки усно коментувати ті чи інші питання історичного минулого, а й писати та видавати свої історичні "опуси", навіть не підозрюючи, що історична наука, як врешті будь-яка інша, має свій інструментарій, свою методологію дослідження без оволодіння якими такі аматорські писання не мають жодної наукової вартості. Хочу наголосити – мені невідомі історики, які видавали б книжки з інженерії, медицини, математики, біології чи хімії, але доволі часто в книгарнях трапляються "історичні фоліанти" авторами яких є особи різних неісторичних професій. Можна допустити, що для задоволення своїх "історичних амбіцій" такий автор напише якусь краєзнавчу роботу або збере і видасть спогади про ті чи інші події та особистості. Але коли непрофесіонал береться за написання робіт концептуальних проблем історії України, маємо не просто профанацію історичної науки, а черговий фальсифікат. Про ці аспекти історичної науки та дидактики нам уже доводилося неодноразово писати, тож обмежимося наступними тезами. По-перше, історичний процес взагалі й пізнання та реконструкція цього процесу зокрема – це складний шлях сприйняття своєрідних "викликів" доби, подолання "відгуків" і намагання дати на них адекватні часові "відповіді". В інструментарії нинішньої історичної науки є різноманітні засоби, сучасні методики й методології дослідження, які дають можливість відтворити як загальні закономірності світової історії, так і специфічні особливості національних історій. По-друге, оскільки історичні джерела, зокрема писемні, є продуктом людської діяльності, а історичні знання носять суб'єктивний характер і є результатом інтерпретацій й тлумачень істориків, тобто процесом, який триває перманентно, не варто робити остаточних категоричних висновків. Сучасні історичні дослідження не можуть обмежуватися якоюсь однією, навіть супермодерною методологією, бо погляд на ті чи інші події, так би мовити "зсередини" чи "очима людини" досліджуваної епохи є не менш суб'єктивним, ніж традиційні методології дослідження. По-третє, саме тому національний погляд на вітчизняну історію є абсолютно нормальним і обґрунтованим з наукової точки зору й зважаючи, на загалом суб'єктивний характер історичної науки, не менш сциєнтичним, ніж інші, в т.ч. постмодерністські методології історичних досліджень [4, с. 107].

Відносно деяких тенденцій сучасної української історіографії хочемо зазначити, що головні битви за історію України нині відбуваються між трьома напрямками в

історіографії. Перший представляють історики, які у своїх працях трактують історичні процеси в Україні з національної точки зору. Другий –новітні москвофіли, які залишилися прихильниками марксистсько-ленінських догм з їх формаційним підходом до історії, надміром уваги до соціально-економічної проблематики, класової боротьби і т.ін. Третій напрямок репрезентують історики, які вважають, що етноцентризм та національна парадигма звужують пізнавальні можливості історичної науки, тому й сповідують ліберально-космополітичні цінності, а у своїх працях роблять акцент на поліетнічності й мультикультурності України. Вони, здебільшого, є прихильниками т.зв. постмодерністського дискурсу в історіографії, мода на який потрохи вже проходить на Заході [4, с. 108-109].

Зрештою, варто пам'ятати слова Івана Франка, який у своїй статті “Поза межами можливого” писав, що “синтезою усіх ідеальних змагань, будовою, до якої повинні йти всі цеглини, буде ідеал повного, нічим не в'язаного і не обмежуваного (крім добровільних концесій, яких вимагає дружнє життя з сусідами) життя і розвою нації. Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хоробливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими “вселюдськими” фразами покрити своє духове відчуження від рідної нації. Може бути, що колись надійде пора консолідування якихсь вольних міжнародних союзів для осягнення вищих міжнародних цілей. Але се може статися аж тоді, коли всі національні змагання будуть сповнені і коли національні кривди та неволення відійдуть у сферу історичних споминів” [5, с. 79].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. Полянський О. Битви за історію України: від постмодерністських інтерпретацій до прямої українофобії / О. Полянський // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського держ. гуманіт. ун-ту: зб. наук. пр. – Рівне, 2011. – Вип. 21. – С. 744–769.
2. Полянський О. Вступ до методології історії / О. Полянський // Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту імені В. Гнатюка. Серія: Історія. – Т., 2005. – Вип. I. – С. 186–193.
3. Полянський О. “Історія України”: глобалізаційні виклики та постмодерністські інтерпретації / О. Полянський // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Л., 2008. – Вип. 16. – С. 668–675.
4. Полянський О. Історія України: проблеми методології та методики / О. Полянський; уклад. Р. Труба. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 128 с.
5. Франко І. Поза межами можливого / І.Франко // Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.: Хрестоматія; за ред. Семківа О.І. – Львів: Світ, 1996. – С. 72-80.